

Preek over Mattheus 18:21-35

Gehouden op de 13^e zondag van de zomer, 13 september 2020, in de Maranathakerk te Den Haag

Gemeente van Christus,

Alles van waarde is niet alleen weerloos, maar ook niet te meten, noch te berekenen. Dat is de boodschap van het antwoord van Jezus op de vraag van Petrus. Petrus heeft vaker wel een beetje merkwaardige ideetjes. Vandaag hoorden wij hoe hij het onderwerp “vergifenis” eens vanuit de hoek van de wiskunde wil aanvliegen.

Ikzelf had anders dan Jezus geantwoord - in toon, dan, maar inhoudelijk was mijn antwoord op hetzelfde neergekomen: “Wat is dat nou voor een onbenullige vraag”, had ik Petrus toegebeten. “Wat verandert nou aan je vergiffenis, als je haar een, twee, drie, zeven of zelfs 490, dus zeventig maal zeven keer uitspreekt? Als ze al die eerste keer uit het diepst van je hart komt, helemaal niets! Vergiffenis is sowieso niets wat je kunt op- of aftellen, niets dat zich wiskundig laat vermenigvuldigen.” Ook Jezus denkt dit, ook al lijkt hij met het antwoord “zeventig maal zeven keer” Petrus in zijn getalsmatige benadering gelijk te willen geven. Als je echter weet, dat het getal zeven toen in het jodendom de medebetekenis had van “volheid, voldoende” of zelfs “oneindig veel”, dan snap je, dat Jezus daarmee de absurditeit van Petrus’ vraag aan de kaak wilde gaan stellen.

Vergelijk het met het Bijbelverhaal waaraan onze lezing uit het Eerste Testament refereert. Het verhaal waarin God aan Abram zoveel nakomelingen belooft, “als er sterren aan de hemel zijn”. Het is logisch, dat Abram dan niet direct nauwkeurig begint te tellen, hoeveel sterren nou exact boven z’n hoofd aan het vonkelen zijn. Oneindig veel, dát is het antwoord dat onuitgesproken neer wordt gezet. En “oneindig” is eveneens de categorie waarin vergiffenis “gemeten” moet worden, opdat onmiddellijk duidelijk wordt: vergiffenis is iets dat zich principieel aan elke meting, aan elke berekening onttrekt. Daarmee is de aanvliegroute die Petrus voor zijn vraag kiest, al de verkeerde, terwijl vergiffenis hem duidelijk genoeg belangrijk lijkt, tenslotte wil hij er het fijne van weten.

Een verkeerde vraag, een kortaffe antwoord. Waarom staat dit gesprek in ons Nieuwe Testament? Ik vermoed omdat wij allemaal veel sterker in de getalsmatige, berekenbare logica van Petrus verstrikt zijn, dat wij veel vaker zijn wiskundige, metende aanvliegroute toepassen, dan wij willen toegeven. En dat wordt nog het helderst duidelijk in een crisis. Zo weten wij nog heel goed hoezeer niet alleen de politiek maar ook wijzelf gefixeerd waren op dagelijkse besmettingscijfers en op diagrammen over de actuele getallen van IC-opnames en overlijdensgevallen. Hoezeer gechoqueerd wij over de oplopende aantallen van faillissementen en werklozen waren en ook nog steeds zijn. En natuurlijk begrijp ik heel goed, dat cijfers, diagrammen en dashboards in de situatie dat een nieuw, bedreigend en potentieel dodelijk virus rondwaart, rustgevend werken omdat ze iets van controle beloven. En ook van de kant van de beleidsmakers is het inzoomen op cijfers, ook wat de genomen maatregelen betreft (anderhalve meter, maximaal 30 bezoekers), uiterst begrijpelijk. Maar de levenskwaliteit van hoogbejaarden in verpleeghuizen laat zich evenmin in cijfers uitdrukken als het ontluikende liefdesleven van pubers of de meerwaarde aan zingeving van, ik zeg maar wat, een rockconcert of een zondagse kerkdienst. Al dat is van immense waarde, maar sneuvelt meteen als wij dingen beginnen te berekenen en ons blindstaren op getallen.

Andersom liep het in de afgelopen week, toen duidelijk werd, hoe snel politici, voor meet- nog berekenbare waardes pleiten, als een collega van hen op een fout betrapt is. En, zeker, de kwestie Grapperhaus kent meerdere kanten en de discussie erover ga ik nu niet overdoen, toch was het opmerkelijk, hoeveel politici van hoeveel verschillende kleuren ineens haast geloofstaal beheersen en het over mildheid, barmhartigheid en genade hadden, terwijl meetbare consequenties van de hand werden gewezen. Echter was het nog vele male verbijsterender, hoe rap deze taal en de bijbehorende waardes dan ook weer zoek zijn, als op Lesbos een sowieso al hopeloos overvolle en mensonterende vluchtelingenkamp afbrandt. Dat deed de discussie of niet ook Nederland een miniem klein deel van de 13.000 dakloos geraakte vluchtelingen, weeskinderen voorop toch gastvrij moet verwelkomen opnieuw oplaaien. En ineens was er geen sprake meer van mildheid, barmhartigheid en genade en ging het alleen nog over cijfers en meetbare feiten: wie had dat vuur aangestoken, wat is hun status, hoeveel van die vluchtelingen, honderden of beter alleen maar tientallen gaan er komen, kan dat niet met een paar miljoen Euro worden afgekocht en als wij dat doen, moet hetzelfde aantal net zo kwetsbare vluchtelingen uit andere kampen wel wegblijven én moet de asielpcedure nóg meer verschaald en versoberd worden. Dit handjeklap over de ruggen van de meest kwetsbaren is een welvarend land als Nederland onwaardig, een land dat zogezegd in een traditie van christelijke waarden staat, waar reeds honderden gemeenten en privépersonen hun bereidwilligheid hebben verklaard, om vluchtelingen uit Moria op te nemen. Hier past maar een

woord bij, het is beschamend. En het laat dus wederom zien, dat alles van waarde niet alleen weerloos is, maar ook het snelste sneuvelt onder het geweld van cijfers, berekeningen en handjeklap.

Het kan aan de verschillende grote en kleine crises liggen, waarin wij zitten, maar steeds vaker observeer ik in de politiek, maar ook bij mensen om me heen, ja zelfs bij mezelf de reflex om koste wat kost vast te houden wat ik heb, in plaats van het aan te durven om te delen of je zelfs iets te ontzeggen ten bate van een ander minder bemiddelde. En dát, gemeente van Christus, is exact hoe de dienaar handelt in de parabel die Jezus n.a.v. de vraag van Petrus vertelt: hij gunt zijn schuldenaar niet eens een miniem klein deel van wat hemzelf om niets was geschonken. Dat wijzelf, in het grote als land, in het kleine als individu, vaak ook zo denken of handelen, laat ons, heel onopgesmukt, onder hetzelfde oordeel vallen wat ook die dienaar moet verduren. Tenzij wij ons door dit verhaal of op een andere manier, wakker laten schudden en onze om onszelf draaiende, egoïstische manier van denken en handelen corrigeren.

Daarbij is de beslissende vraag: hoe komen wij erbij, zo'n nodige correctie van ons denken en handelen ook werkelijk zelf te willen? Voor een antwoord begin ik bij mijn verbazing erover, dat onze premier Mark Rutte het woord "genade" kent en weet wat het betekent. Ik vond dat verrassend, omdat je dit woord in het openbaar debat al jaren eigenlijk nooit meer tegenkomt en omdat velen, zeker jongeren, geen idee meer hebben wat het betekent. En daarin zijn zij, volgens mij, net als die dienaar! Misschien weet die dienaar wel, wat genade is, maar hij erkent niet, wanneer hem genade ten deel valt. Hij kan alleen daarom zo ongelofelijk genadeloos met zijn schuldenaar omgaan, omdat hij niet gevoeld heeft, niet kan waarderen, welk reusachtige genade hem net door de koning geschonken werd.

Bijbels gezien is genade een geschenk, waar de beschonkene geen enkel recht op heeft. Ze wordt vrijwillig gegeven, ze wordt niet afgemeten of berekend, ze wordt zonder condities geschonken en is een absolute consequentie van het "medelijden" zoals het in de tekst staat, van de koning. Het Oudgriekse woord daarachter is veelzeggend, net als in 'barmhartigheid' met de baarmoeder en het hart twee innerlijke organen zitten, heeft dit Griekse woord voor "medelijden" met ingewanden te maken. Iemand die uit medelijden handelt, wordt tot zijn ingewanden, tot haar kern doorgeschud. Als zo iets met je gebeurt, reageer je niet meer berekend of metend, maar principieel en absoluut. Dan laat je je hart spreken en ga je niet op zoek naar wetsteksten of compensatiebetalingen.

Hoe anders toch ons praten over kwetsbaren! Hoe snel wij de vraag naar het "recht" stellen, ernaar of iemand iets heeft verdiend? Heeft deze vluchteling het verdiend, om naar Nederland te komen, heeft deze gevangene het recht om begenadigd te worden? Overall slaat het geweld van de berekening alles wat van waarde is, dood. Terwijl en "recht op genade" niet alleen Bijbels, maar ook puur logisch ondenkbaar is! En toch hebben wij ons leven en onze samenleving op het fundament van cijfers en afdwingbare paragrafen, van berekenbare schuld en meetbare prestaties gebouwd. Voor iets als vergiffenis en barmhartigheid, voor iets als onverdiende genade is dan haast geen plek meer. En dat heeft consequenties! Want zonder onverdiende genade verdwijnt ook elke dankbaarheid. Dankbaar zijn wij tenslotte alleen voor waar wij geen recht op hebben, waarop wij geen aanspraak kunnen maken. Vergelijk alleen je reactie op een verrassend, onverwacht cadeau dat je uit heldere hemel toevalt met je reactie als je ontdekt dat je maandsalaris is gestort.

Daar, echter, waar alles bereken- en afdwingbaar wordt, waar voor dankbaarheid noch genade plek overblijft, is het niet verrassend, als wij mensen tegenover anderen alleen nog genadeloos optreden, als ons enig doel is om het maximale van wat ons recht zou zijn, eruit te sloven en als voor ons het lot en het welzijn van onze naaste om het even is. Zo wordt de maatschappij steeds killer en harder. Dat betreuren wij, maar zodra het om ons eigen portemonnee, ons eigen biotoop gaat, kunnen wij ongemerkt daar ook goed aan meewerken.

Het is mijn hoop dat wij langzaamaan steeds acuter merken, hoeveel bij dit proces verloren gaat, dat deze ontwikkeling tot een wereld leidt die niemand wil. Ik hoop, dat de woorden van Jezus ons met de neus op het feit drukken hoeveel reden wij hebben om uit de grond van ons hart dankbaar te zijn voor ons leven, ons land, onze samenleving – allemaal onverdiende genade Gods, die ons zou aan moeten vuren om zelf genadig met hen te zijn, die objectief bekeken in hun leven veel minder reden tot dankbaarheid zouden moeten hebben. Ja, in het bijzonder daar waar het eigenlijk ons goed recht zou zijn, om recht voor genade te laten gelden. Laten wij dus gaan en anders denken en handelen, namelijk zoals God het ons heeft voorgeleefd, tot vergiffenis bereid, barmhartig en genadig. Opdat alles wat van waarde is mag groeien.

Amen.